



Gaál Sándor. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

Gaál Sándor

TÉRDRE KÉNYSZERÍTVE VAGY TÉRDRE ERESZKEDVE? A TÉRDEN ÁLLÁS TEOLÓGIÁJA. AZ EGYHÁZ ÖNÉRTTELMEZÉSÉNEK ELVI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

Látásom szerint egyházi életünk mai helyzetében – egyébként állandósultan, tehát minden korszakában és minden létező, lehetséges körülményei között – önazonossága kérdésének tisztázása minden eldöntő. A minden helyzetre való készség, a minden helyzetben való helytállás alapvetően önazonosságának függvénye. Azért állítom ezt, mert az egyház elvi és gyakorlati léte nem a körülményeitől, és nem a körülményeiben kapja a meghatározását, a szabadságát vagy a determinációját, hanem attól, hogy önazonosságtudatának megfelelően rendeltetésére kész marad, vagy azzá válik.

Megnyilatkozásom első súlypontja annak az előtérbe helyezése, hogy egy-egy krízishelyzetben ki kell mondanunk azt, hogy a krízis elindítója, forrása csak igen-igen ritkán irányozható egyetlen pontra vagy egyetlen személyre. A Református Egyház többszázados rendjében a krízisek is többszázados, több forrásból fakadó krízisek. Így az egyház válsághelyzetét is rendszerszemléleti módon kell látnunk. Az előállt problémakörök vizsgálatát ennek megfelelően kell elvégezni. Mert az egy adott krízis előállása mögött megnevezhető, feltalálható kitörési pontok húzódnak meg. Így a krízis állapot mind annak okozói, mind elszenvedői oldaláról minden esetben közösségi módon való vizsgálatot igényel. Így teológiai javaslatunk csak az lehet, hogy korunkban is mielőtt bármilyen igényes megfontolással sokat ígérő, gyorsan ható ötletekkel, megoldási kísérletekkel állnánk elő, azt megelőzően önazonosságunk tisztázásában kell elindulni, együtt. Több irányból, többféle ingerrel, de egy irányba!

Igazából egyetlen pontra koncentrálva. Ennek lehetséges eredményességéhez a Kijelentés és az ebből született, korszakokat átfogó, helytálló hitvallások állnak rendelkezésre. Nyilvánvaló az, hogy ma itt, a teljeskörű beazonosítást, önazonosságtudatunk vizsgálatát a teljesség igényével nem tehetjük meg. De vitán felül áll, hogy ez a teológiai gondolkodás és keresztyén

igényesség megkerülhetetlen útja. Tehát a megoldás nem egyszerűen intézkedés kérdése. Az is igaz, hogy a teológiai átgondolás és spirituális aktivitás együttvéve szabja meg a tisztázódási igényességünket, amely nem konferenciatermi igény csupán. Mégis nélkülözhetetlen, az elindulás jól átgondolt és mellőzhetetlen része. Ez komoly elköteleződést kíván a megvalósulás érdekében.

Önazonosság

Az egyház önazonosságának kérdése nemcsak elvont és elvi kérdés, hanem megkerülhetetlen, és mindenek elé kívánczozva prioritást élvez: a felismerés, elismerés, elfogadás, elköteleződés, megvalósítás igényével.

Az önazonosság helyes felismeréséhez tükörre van szükség, közegre van szükség, ahol ráta-lálunk, rájövünk, kimondjuk, megtesszük, elutasítjuk, elfogadjuk, felmentjük vagy elítéljük mindazt, amit az önazonosság tisztázása nem enged tovább halasztani vagy elhalasztani.

Az egyházlét nem teória. Az egyházlét megvalósulás. Ebből fakadóan állítom azt, hogy az egyház nem feltétlenül és nem kizárólagosan ott van, ahol jelenti magát, projektálja magát, hanem természetéből, eredeti létéből fakadóan ott van, ahol: megvalósul. Ebben az értelemben a tárgyi bizonyítékok, például GPS koordináták, földhivatali jegyzetek és egyéb felmutatható dokumentációk nem relevánsak az egyház meghatározásában.

Az egyház megvalósulásban van rajtunk keresztül: „Isten országa közöttetek van” (Lk 17,21). Ennek következtében ami nem valósul meg, az nincs. Ami nem eredeti egyházminőségben jött létre, az nem az. Akkor sem, ha kulturális megjelenítése, társadalmi jelentősége érzékelhető, ha hangja van, de szava nincs. Az egyházmegvalósulás: szó, Ige. Az „Ige testté lett” (Jn 1,14), sákramentummá lett, igehirdetéssé lett. Így az egyház van.

Helyzetünkben ma eddig kell visszamenni. Egyébként máskor és máshol is. Mert nem a magunk jogán vagyunk egyház, hanem annak jogán, aki létrejöttünkhez a szavát, az Igét adta, előállított vele. Így létezésünk feltételévé tette, és annak meg is hagyta. „A világ végezetéig” – mondja az Ige-Jézus: „Veletek vagyok” (Mt 28,20). Ahol nincs ott totális valóságában, ott nem a küldetését teljesítő egyház van, hanem valaki, valami más. Valami egészen hasonló: bélyegzővel, logóval, betétekkel, struktúrákkal, nyüzsgéssel, méltóságot kiváltó megjelenéssel.

Az önazonosság az egy intim dolog.

A létrehozó Úr s a létrehozott Egyház viszonya. Úgy, hogy a bennünket körbevevő közeg közben ránk nézve lát, érzékel, véleményt formál, elutasít és elfogad. De a megvalósulás nem ezek függvénye, még kevésbé ezek irányítása alatt végbemenő folyamat,¹ legfeljebb esztétikai szempontból jelzésértékkel bír, és hat ránk.

1 „Az egyháznak tehát el kell fordulnia a világtól azért, hogy áthathassa a világot. Függetlennek kell lennie az emberektől, hogy szolgálatára legyen az embereknek. El kell szakadnia minden politikai párttól, hogy az Isten pártjára állhasson és mindenkinek mindenné legyen. Transzcendensnek kell lennie, hogy immanenciáját frissen és élettel teljesen megőrizze.” RAVASZ LÁSZLÓ: A helyes egyházpolitika, in NÉMETH Pál (szerk.): *Magyar református önismereti olvasókönyv*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1997, 359.

Önazonosság, de hogyan?

Ehhez a rendelkezésre álló lehetőség a Kijelentésben található, két bibliai norma mondat kínálkozik lehetőségként a jelenre és végső jövőre vonatkozóan. Ef 3,14 a jelenre mint önmeghatározásra vonatkozik, a Fil 2,10 az eljövendőre mint végső beteljesedésre:

„Meghajtom térdemet az Atya előtt...”

„Jézus nevére minden térd meghajol...”

Az önazonosságra jutás formai kifejeződése: a „*meghajtom térdem az Atya előtt*” mostani valóságlehetősége, és futurisztikus, de a jelent mélységesen meghatározó távlata pedig a „*Jézus nevére minden térd meghajol*”. Ez az a kontrollpont, ami segítség lehet felismerni a mait, a jelenlegit, érteni a közeli, távoli múltat és még az eszkatont is.

A térdhajtás, ami nem egyenlő a pukedli átmenetiségével, a múltó tiszteletnyilvánítással, hanem az egyház stabilitást megadó tartásának legbiztosabb formája. Ez a perspektívám, ami nélkülöz minden rekatolizációs indulatot. De útkeresésünkben, megújulásunkban egyházvezetői felhatalmazásunkban, világi hatalomhoz való viszonyulásunkban önazonos küldetésteljesítésünk dolgához illő és való.

A térdhajtás státusz.

Érteni az érti, aki térdhajtásban, térdeplésben aktív személy. Ez az eklészia státusz nem egyenlő a státuszsimbólummal. „Meghajtom térdemet”, mondja Pál. Ez belső elhatározás, meggyőződés, folyamat és annak beteljesülésének kérdése. Ez az egyetlen perspektíva, ahonnan jól lát, egyáltalán lát és nemcsak nézelődik és értelmezget az egyház. Innen érti a Kijelentést, térdeiről és természetesen leginkább az ezzel együtt járó lelki, szellemi meghatározottságából. És innen mondja a Kijelentést is, amely létének értelmet ad. Innen termelődik ki a hitelessége, mert a hitelesség az nem képeség, nem vagyon, nem folyamatosan változó társadalmi szerep, nem az előrehozott diadalmas egyház érdemérme, csak készség. A térdeplésben megtermelődő készség. Megengedés, abszolutizált alkalmazkodás a Kijelentéshez, megalkuvásmentes ragaszkodás a Kijelentőhöz: személyenként, naponként, ügynként, egyházkormányzati ciklusonként, testületenként.

A térdeplés az önértelmezés egyetlen tiszta, biztos, közege.

De kérdés, az egyetlen és döntő kérdés az, hogy miként kerül ebbe a státuszba, ebbe a biztonságot jelentő struktúrába az egyház, illetve, ott van-e? Formai tekintetben lehet, akár vitán felül álló módon is. De jobb esetben inkább valóságosan önmagát így kizárólagosan meghatározó módon. Ebben valóban az a döntő, ahogyan ebbe a fizikailag megjelenített státuszba belekerült az egyház, a gyülekezet, a keresztyén.

Térdet hajt, letérdepel, de úgy, hogy térdre ereszkedik, felismerve ebben az önazonosságát, léte egyetlen lehetséges biztosítékát. Ennek feltétele pedig az, hogy tudja azt, hogy ki előtt? Mert ez a látószög, az a látószög, amelyből önmagát és környezetét látva tisztába kerül önmagával és környezetével. Ez utóbbi lehet kiegyensúlyozottság és akár ellenállás is. Vagy térdre kényszerül. Úgy, hogy érdekelttségét, tekintélyelvűségét, szerzett

hatalmi lehetőségét, elismertségét, anyagi előnyszerzését engedi előre motiváló erőként, és az már szinte mellékes is, hogy erre kedves hívással készítetik, durván kényszerítik, vagy a kísértésnek engedve, önmagát kényszeresen, szenvedélyesen helyezi ebbe az állapotba. Ha eszel, veszel belőle, ha a tied lesz, ha ott leszel, ha úgy szólítanak, „...olyanok lesztek, mint az Isten” (1Móz 3,5). Ez az Atya elé szimulált térdeplés így inkább lefelé húzó, degradáló, identitásvesztő hatályú. Míg az előző a térden állás státuszába nemesedik. Tehát az egyház önmaga természete feladásával akár félelemből, érvényesülésből, a nehezebb előli menekülésből, a mártírium elkerüléséből, tévedésből, tévesztésből fakadóan menthetetlenül elesik, elhasal. Egyébként meg Pál szavai szerint térdet hajtva, térden állva marad.

Az Atya Isten előtti létből származó önazonossághoz való eltalálás nem más, mint neki való önátadás. Egyszerűen válasz arra, hogy adta önmagát értünk, hozzánk Krisztusban. Ez pedig az a világnézet-nézet – alulnézet, felülnézet, körül nézet, körkép, az a látás, szint, mélység és magaslat, amely már az a tisztázódás, amikor kiderül az egyház rendelt állapotának megnyilvánuló motiváltsága tagjaiban, struktúrájában, vezetésében.

Egyszerűbben, tehát tisztázandó az egyháznak térdhajtásban való státusza. Külső, belső kényszeredettségéből érzi-e ezt? Átmenetinek, eviláginak tartja vagy állandósultnak, identitása meghatározójának. A térdhajtás mint vallásos attrakció önmagán túlmutató valóság. Hiszen ott szerepel Visky Andrásnak² az „Élő Ige Évét” záró rendezvényen elhangzott egyháztársadalmat leíró, figyelemfelkeltő szavaiban, amikor az Illés próféta korabeli térdhajtást idézi. Ami természetéből, bálványimádó természetéből fakadóan csókban, teljes önfeladásban zárul. Az Úrnak való önátadást ez a tragédiasorozat-nyitány váltja fel.

Egy formációban egyként megjelenő, de valójában kettős irány ez. A térdet hajtó, térdeplő egyház, amely vagy éppen az önmagára találás állapotában, vagy éppen önazonosságvesztésben van. Az Ige minden esélyt megad az előbbire, a testté lett Ige Gecsemáné-kertben értünk való tusakodása, Atya előtti térdhajtása.

S végül az önazonosságra jutott, kizárólagosan az Atya előtt térdet hajtó státusz vonzóvá teszi az egyházat. Innen lehet nyerni. Igehirdetéssel, diakóniával, társadalmi szerepvállalással. Ez a látószög, távolságtartás és szükségszerű közelítés. A vonzó egyház tudja, mi a dolga, s mi nem az. Sőt tudja, hogy mi a felsőbb rendek dolga, a Rm 13 szerint az ezekhez való saját viszonyulása.

Így azt bátran ki kell mondani, hogy az egyház közegének, a világnak, a felsőbb rendeknek, a politikai közegnek egy önazonosságtudatában erős, egészséges egyházra van szüksége. És nem egy léte értemében bizonytalan, megjelenésében ingatag, hajladozó vagy leroskadt egyházra. Amelyik szembenéz a súlyvesztéssel, de nem azonosul a fajsúlyvesztéssel.³ Erre az egyházra van szükség. Erre az egyházra szükség van!

2 VISKY András: A szeretet kegyelemteljes kegyetlenkedései, *parokia.hu*, 2024. 10. 28. URL: <https://www.parokia.hu/v/a-szeretet-kegyelemteljes-kegyetlenkedesei/> Utolsó letöltés: 2025. 02. 01.

3 RAVASZ: i. m., 328.

ABSZTRAKT

„Térdre kényszerítve vagy térdre ereszkedve?” A térden állás teológiája Az egyház önértelmezésének elvi és gyakorlati kérdései

A mindenkori egyház éppen aktuális kríziseinek egyik legbiztosabb kezelési lehetősége abban van, hogy megkeresi eredeti küldetését, és tisztán látja rendeltetését. Az egyház önértelmezésének kérdése így alapvető dolog. Amennyiben a Szentírás szerint történik, úgy magában hordozza a kivezető út megtalálását abból a helyzetből, ami tulajdonképpen az önértelmezés deformitásából eredt.

Mindemellett nem szabad megfeledkezni arról, hogy az aktuális krízisek nem vezethetők vissza egyetlen pontra, egyetlen személyhez. Ennek feltárását minden esetben rendszerszemlélettel kell elvégezni. Korunk krízishelyzetének értelmezéséhez, a megoldáshoz vezető út megtalálásához Pál apostol megközelítését ajánljuk, amely az egyház és az egyház tagjai Istenhez való viszonyulásában fogalmazható meg. Ez pedig az Úr előtti térdhajtásban valósulhat meg: „*meghajtom térdeimet az Atya előtt*” (Ef 3,14).

Ennek a perspektívának a hiánya tévedésben tart, s megakadályozza a helyes aktuális küldetés beteljesítése mellett az egyház eszkatologikus látását, mely szerint: „*Jézus nevére minden térd meghajol...*” (Fil 2,10).

Kulcsszavak: *egyházi önértelmezés, ekkleziológia, krízisteológia, eszkatológia*

ABSTRACT

Forced to the Knee or Kneeling Down. The Theology of Kneeling Principles and Practical Questions of the Identity of Church

One of the most assured means of addressing the recurrent crises of the church in any age lies in its seeking out of its original mission and attaining a clear vision of its divine purpose. Thus, the question of the church's identity constitutes a matter of fundamental importance. If such self-understanding is defined in accordance with Holy Scripture, it inherently contains the potential for discovering a path leading out of a condition that has its roots in the deformation of the church's self-perception.

At the same time, it must not be forgotten that current crises cannot be reduced to a single cause or attributed to a single individual. The analysis of such crises must invariably be conducted with a systemic perspective. In order to understand the crisis situation of our time and for the discovery of the way leading towards resolution, we commend the approach of the Apostle Paul, which may be articulated in terms of the relationship of the church and its members to God. This is realized in the act of kneeling down before the Lord: “*I bow my knees to the Father*” (Ef 3,14).

The absence of this perspective sustains the church in a state of error, preventing it not only from fulfilling its current mission rightly but also from embracing the eschatological vision of the church, according to which: “*at the name of Jesus every knee should bow...*” (Fil 2,10).

Keywords: *ecclesiastical self-understanding, ecclesiology, crisis theology, eschatology*